

شناسایی مسئولیت کیفری بین‌المللی در قبال اخلاص در بازارهای مالی با سوءاستفاده از قدرت سیاسی در فضای سایبری

عاطفه شیخ اسلامی

گروه حقوق، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

atefe.sheikheslami@iau.ac.ir

چکیده

در عصر جهانی‌شدن و گسترش فن‌آوری‌های دیجیتال، بازارهای مالی بیش از پیش به جریان اطلاعات و واکنش‌های رفتاری وابسته شده‌اند و همین امر، زمینه سوءاستفاده از اخبار جعلی، اطلاعات همراه‌کننده و نفوذ سیاسی را برای جهت‌دهی به بازارهای مالی فراهم کرده است. انتشار هدفمند اطلاعات توسط سیاستمداران و صاحبان قدرت، به‌ویژه از طریق شبکه‌های اجتماعی، می‌تواند موجب نوسانات مصنوعی بازار، انتقال ناعادلانه ثروت و تضعیف اعتماد عمومی به نظام مالی جهانی شود.

این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و بر پایه منابع کتابخانه‌ای، با پاسخ به این پرسش که چگونه می‌توان مسئولیت کیفری بین‌المللی را در خصوص اخلاص در بازارهای مالی با سوءاستفاده از قدرت سیاسی در فضای سایبری شناسایی نمود، به امکان‌سنجی این امر در قبال رفتارهای مذکور در چارچوب حقوق کیفری بین‌المللی و ظرفیت‌های آن می‌پردازد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که گسترش آثار فراملی سوءاستفاده اطلاعاتی-اقتصادی می‌تواند ضرورت شناسایی نوعی جنگ اطلاعاتی اقتصادی و مسئولیت کیفری بین‌المللی ناشی از آن را توجیه کند. هرچند فقدان تعریف دقیق و مستقل از مفهوم سوءاستفاده از قدرت، خطر سیاسی شدن فرآیند جرم‌انگاری رفتار مذکور و نبود رویه قضایی قابل اتکاء در سطح بین‌المللی به‌عنوان موانع این مسیر، تلاش در رفع آنها بکفرویه با توجه به مفاد کنوانسیون مریدا در پیشگیری و مقابله با اشکال جدید فساد باید مورد توجه جدی‌تر جامعه بین‌المللی قرار گیرد.

کلمات کلیدی: اخلاص در بازارهای مالی، سوءاستفاده از قدرت، سوءاستفاده از حق، جنایت علیه بشریت، جرم بین‌المللی

مقدمه

تحولات نظام بین الملل نشان می‌دهد که قدرت سیاسی و اقتصادی به‌طور فزاینده‌ای با کنترل جریان اطلاعات پیوند خورده است. در این میان، بازارهای مالی جهانی به دلیل اتکا به داده‌های لحظه‌ای و رفتار سرمایه‌گذاران، در برابر انتشار هدفمند اطلاعات گمراه‌کننده، آسیب‌پذیر شده‌اند. هم‌زمان، عواملی مانند یکپارچگی نظام‌های مالی، معاملات الگوریتمی^۱، تحریم‌ها و جنگ‌های سایبری این آسیب‌پذیری را تشدید کرده‌اند. از سوی دیگر، جهانی‌شدن و گسترش فناوری‌های مالی دیجیتال، از جمله ارزهای دیجیتال^۲ و بلاکچین^۳، نقش اطلاعات را در ساختار و عملکرد بازارهای مالی به‌طور بنیادین افزایش داده و موجب تحول عمیق در نظام مالی جهانی شده است (عین‌آبادی و طالبی، ۱۴۰۳: ۳۸).

در چنین بستری، تنوع ابزارها و امکانات رسانه‌های دیجیتال نسبت به رسانه‌های سنتی، دامنه نفوذ و سرعت انتشار اطلاعات را افزایش داده و اثرگذاری پیام‌ها را تقویت کرده است. در نتیجه، انتشار هدفمند اخبار، جهت‌دهی به جریان اطلاعات یا اظهارنظر افراد ذی‌نفوذ می‌تواند به سرعت موجب نوسانات شدید در بازارهای مالی و زمینه‌ساز بهره‌برداری اقتصادی ناعادلانه و انتقال ثروت شود. با گسترش اینترنت و پلتفرم‌های آنلاین، اهمیت اخبار جعلی^۴ نیز افزایش یافته است، زیرا اطلاعات نادرست^۵ با سرعت و گستره بیشتری منتشر می‌شوند (Finneman & Thomas, 2018: 350). همچنین در رفتارشناسی مالی، شبکه‌های اجتماعی می‌توانند رفتارهای توده‌وار^۶ ایجاد کنند. یعنی سرمایه‌گذاران بدون اطلاعات کافی تحت تأثیر جریان بازار، تصمیم‌های مشابه می‌گیرند. این واکنش‌ها اغلب ناشی از اخبار، رویدادهای تنش‌زا و هیجانات بازار (سرشار و جی‌باین، ۱۴۰۲: ۳۸) بوده و زمینه تشدید نوسانات را فراهم می‌سازند.

این بستر به صاحبان قدرت سیاسی امکان می‌دهد تا با بهره‌گیری از موقعیت خود، از طریق جهت‌دهی به اطلاعات و واکنش‌های بازار، منافع اقتصادی کسب کنند. نفوذ سیاسی می‌تواند با هدایت افکار عمومی و سرمایه‌گذاران، زمینه بهره‌برداری ناعادلانه و انتقال منابع مالی را فراهم سازد. این وضعیت در بستر رسانه‌های دیجیتال، به دلیل سرعت و گستردگی انتشار اطلاعات، تشدید شده است. در عین حال، برای عملکرد صحیح این بازارها، اعتماد عمومی به یکپارچگی آن‌ها عنصر کلیدی در حفظ ثبات بازارهای مالی است (Akerlof, 1987: 4).

با توجه به تغییر ماهیت قدرت از کنترل منابع مادی به اثرگذاری بر جریان اطلاعات و رفتار بازارها، برخی کنش‌های سیاسی می‌توانند منافع گروه‌های خاص را از طریق سازکارهای اطلاعاتی تأمین کنند. این فرایند در فضای مجازی، به دلیل فشردگی فضا-زمان، حذف فاصله فیزیکی و امکان سنخ جدیدی از حضور (حضور از راه دور) (عباس‌زاده و شمیری، ۱۴۰۲: ۱۰۸)، تشدید شده و اطلاعات را از ابزار صرف اطلاع‌رسانی به ابزار جهت‌دهی اقتصادی تبدیل کرده است. در نتیجه، این وضعیت چالش‌های مهمی در حوزه حکمرانی اقتصادی و عدالت اطلاعاتی در سطح بین‌المللی ایجاد می‌کند، به‌گونه‌ای که آثار آن فراتر از مرزهای ملی در نظام مالی جهانی قابل مشاهده است. به‌ویژه آنکه سرمایه‌گذاران و سیاست‌گذاران سال‌هاست رابطه میان رویدادهای سیاسی و بازارهای مالی را با دقت زیرنظر دارند (Hale, 2025: 4).

همچنین تجربه‌های مختلف بحران‌های مالی^۷ نشان می‌دهد که نبود هماهنگی میان نهادهای ناظر و خلأ قانونی، به بهره‌برداری از اطلاعات و جهت‌دهی به بازارها برای منافع نامشروع دامن می‌زند. این امر ضرورت ایجاد سازکارهای قانونی یکپارچه و استانداردهای

¹ Algorithmic Trading

² Cryptocurrencies

³ Blockchain

⁴ Fake News

⁵ Disinformation

⁶ Herding Behavior

⁷⁷⁷ See: Valukas, Anton R. Lehman Brothers Holdings Inc. Chapter 11 Proceedings Examiner's Report. New York: United States Bankruptcy Court, Southern District of New York, 2010./Sorkin, Andrew Ross. Too Big to Fail: The Inside Story of How Wall Street and Washington Fought to

مشترک در بازارهای مالی را برجسته می‌کند؛ سازکارهایی که مشابه طرح اقدام خدمات مالی اتحادیه اروپا^۸، در ایجاد هماهنگ‌سازی مالی^۹، نه تنها به توسعه اقتصادی کمک می‌کنند، بلکه با محدودسازی امکان دستکاری بازار توسط صاحبان قدرت، اعتماد عمومی به نظام مالی را نیز تقویت می‌کند.^{۱۰}

در این راستا، دستورالعمل سوءاستفاده از بازار (MAD)^{۱۱}، ۲۰۰۳/ اتحادیه اروپا که با هدف مقابله با معاملات مبتنی بر اطلاعات نهانی، نشت اطلاعات، دستکاری بازار، افشای گزینشی اطلاعات و تقویت افشا، مجازات و اجرای سخت‌گیرانه مقررات و ممنوعیت افشای گزینشی اطلاعات حساس به قیمت (Pereira Baptist, 2021:1)، قانون خدمات و بازارهای مالی ۲۰۰۰ (FSMA)^{۱۲} و مقررات سوءاستفاده از بازار (UK MAR)^{۱۳} تحت نظارت سازمان رفتار مالی (FCA) با هدف جلوگیری از رفتارهای ناعادلانه و دستکاری بازار در بریتانیا و رویکردهای تکمیلی در مدیریت پلتفرم‌ها و کنترل انتشار اطلاعات، از جمله بازنگری در چارچوب تجارت الکترونیک و قوانین مقابله با دستکاری اطلاعات در فرانسه^{۱۴}، مبین اهمیت روزافزون کنترل محتوای اطلاعاتی است (Helberger, 2020:843). این مقررات بر ضرورت نظارت مؤثر و یکپارچگی بازارهای مالی تأکید دارند که علاوه بر کارایی اقتصادی، در پیشگیری از سوءاستفاده از قدرت سیاسی^{۱۵} و اطلاعاتی نیز اثرگذارند.

با این وجود، حقوق کیفری بین‌المللی با وجود توسعه در شناسایی جرایم بین‌المللی، عمدتاً بر جرایم خشونت‌محور تمرکز داشته^{۱۶} و هنوز سازکار مشخصی در پاسخگویی به اشکال نوین سوءاستفاده از قدرت در حوزه اطلاعات اقتصادی و مالی ارائه نکرده است. در حالی که چنین رفتارهایی می‌تواند در سطح فراملی موجب بی‌ثباتی بازارها، انتقال ناعادلانه ثروت و تضعیف اعتماد عمومی به نظام مالی جهانی شود. پرسش اصلی این است که شناسایی مسئولیت کیفری بین‌المللی در خصوص اخلاف در بازارهای مالی^{۱۷} از طریق سوءاستفاده از قدرت سیاسی در فضای سایبری چگونه امکان‌پذیر می‌باشد؟ این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی، امکان جرم‌انگاری این رفتار را در پرتو تحولات حکمرانی جهانی و امنیت اقتصادی بررسی می‌کند و بر اشکال غیرخشونت‌آمیز سوءاستفاده از قدرت با آثار فراملی تمرکز دارد.

۱. مفهوم‌شناسی سوءاستفاده از قدرت و حق

Save the Financial System—and Themselves. New York: Viking, 2009./United States District Court for the Southern District of New York. In re Lehman Brothers Securities and ERISA Litigation, 799 F. Supp. 2d 258 (S.D.N.Y. 2011).

⁸ Financial Services Action Plan (FSAP)

⁹ See: Ozkok, Zeynep (2013): Financial Harmonization and Financial Development: An Application of Europe's Financial Services Action Plan. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/58866/>

¹⁰ See: Baltagi, B., P. Demetriades, and S. H. Law. 2007. "Financial Development, Openness, and Institutions: Evidence from Panel Data." Paper presented at the IMF Conference on New Perspectives on Financial Globalization, Washington, DC; Chinn, M., and H. Ito. 2006. What Matters for Financial Development? Capital Controls, Institutions and Interactions. *Journal of Development Economics*, 81 (1): 163 – 192.

¹¹ Market Abuse Directive (MAD), Directive 2003/6/EC

¹² The Financial Services and Markets Act

¹³ The UK Market Abuse Regulation

¹⁴ Loi n.2018-1202 du 22.12.2018 relative a la lutte contre la manipulation de l'information.

¹⁵ Abuse of Political Power

¹⁶ در خصوص رویکردهای دیگر نک: (محمدادی ذاکر حسین، تعقیب تحریم‌های اقتصادی به‌عنوان جنایت علیه بشریت، ۲(۱۴۰۰).؛ جعفر حیدرقلی‌زاده، محمود جلالی، و لیلیا رئیسی. «تحریم‌های یکجانبه مصداق تروریسم اقتصادی در حقوق بین‌الملل»، مطالعات حقوق عمومی، ۲(۱۴۰۴)

¹⁷ Disruption of Financial Markets

۱-۱- سوءاستفاده از قدرت^{۱۸} و سوءاستفاده از حق^{۱۹} در جریان حق بر نشر اطلاعات^{۲۰}

کلمه «قدرت» (power) از واژه لاتین «posse» به معنای «قادر بودن» گرفته شده و به توانایی فرد در تأثیرگذاری بر رفتار دیگران، از طریق همکاری با برخی و اعمال فشار بر برخی دیگر اشاره دارد. قدرت نقش اساسی در سازماندهی اجتماعی دارد و اغلب ساختارهای اجتماعی به گونه‌ای شکل می‌گیرند که در آن یک یا چند فرد دارای اقتدار بوده و دیگران تابع آن هستند^{۲۱}؛ بنابراین قدرت را می‌توان توانایی تأثیرگذاری بر کنش دیگری^{۲۲} دانست.

در این چارچوب، «سوءاستفاده از قدرت» به معنای استفاده نامناسب از اختیاراتی است که فرد در چارچوب وظایف مشروع یا در اعمال صلاحیت‌های رسمی برای منافع شخصی یا گروهی بهره‌برد که معمولاً در قالب استفاده ناعادلانه از اقتدار برای اهداف فردی، سیاسی یا سازمانی ظهور می‌یابد. در مواردی، این رفتار ممکن است در قالب جرایمی مانند فساد، جرایم اقتصادی و جرایم دولتی نیز بروز پیدا کند.^{۲۳}

این مفهوم که ریشه آن در واژه لاتین abusus به معنای استفاده نادرست یا ناعادلانه است، در ادبیات حقوقی به عنوان استفاده از قدرت برای اهداف نامشروع یا انحراف از هدف اعطای اختیار تعریف می‌شود^{۲۴}. در واقع، این پدیده می‌تواند در دو سطح ابزارهای مورد استفاده و اهداف دنبال شده بروز یابد؛ به گونه‌ای که استفاده از ابزارهای مشروع برای اهداف نامشروع یا حتی استفاده ظاهراً قانونی برای مقاصد نادرست را نیز در بر بگیرد^{۲۵}.

ریشه‌های سوءاستفاده از قدرت در نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی نهفته و می‌تواند به ظلم سیستماتیک علیه گروه‌های آسیب‌پذیر منجر شود. پیشگیری از آن نیازمند تقویت پاسخگویی، ترویج فرهنگ اخلاقی، آموزش مسئولیت‌پذیری و حمایت از عدالت و برابری اجتماعی است.^{۲۶}

مهم‌ترین مصداق سوءاستفاده از حق، اعمال آن با هدف اضرار به دیگران است. همچنین هرگاه اعمال حق برخلاف مصالح اجتماعی باشد، می‌تواند موجب مسئولیت گردد. در رویه قضایی فرانسه، این قاعده در سه حالت پذیرفته می‌شود: ارتکاب تقصیر در اجرای حق، وجود قصد اضرار یا تدلیس، و استفاده از حق برخلاف هدف اجتماعی آن. در منابع فقهی، قاعده لاضرر نزدیک‌ترین مبنا به منع سوءاستفاده از حق محسوب می‌شود، هرچند دامنه آن عام‌تر از این مفهوم است و هر جا اعمال حق به اراده اشخاص وابسته باشد، امکان انحراف از اهداف اصلی آن وجود دارد.^{۲۷}

این اصل همچنین در نظرات جداگانه و مخالف قضات دیوان بین‌المللی دادگستری مورد حمایت قرار گرفته است. قاضی ویرامانتری در مورد توسعه پایدار در پرونده گابچیکوو-ناگیماروس^{۲۸}، به سوءاستفاده از حقوق به عنوان «حوزه‌ای جاافتاده از حقوق بین‌الملل»

¹⁸ Abuse of Power

¹⁹ Abuse of Rights

²⁰ Right to Disseminate Information

²¹ See: Ungvarsky, Janine, Abuse of Power, <https://www.ebsco.com/research-starters/politics-and-government/abuse-power>, 2023

²² See: Dahl, Robert.(1969), "The Concept of Power." In Political Power: A Reader in Theory And Research, edited by Roderick Bell, David V. Edwards, and R. Harrison Wagner. Free Press.

²³ Abuse of Power." Law Dictionary, dictionary.thelaw.com/abuse-of-power

²⁴ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/abuse>

²⁵ See: Jain, Kalash & Patel, Lokesh, BENEATH THE SURFACE OF POWER RELATIONS_ UNDERSTANDING THE DYNAMICS OF ABUSE, 2023 access in: <https://articles.manupatra.com/article-details/BENEATH-THE-SURFACE-OF-POWER-RELATIONS-UNDERSTANDING-THE-DYNAMICS-OF-ABUSE>

²⁶ See: Ungvarsky, Janine, Abuse of Power, <https://www.ebsco.com/research-starters/politics-and-government/abuse-power>, 2023

²⁷ See: Jain, Kalash & Patel, Lokesh, BENEATH THE SURFACE OF POWER RELATIONS_ UNDERSTANDING THE DYNAMICS OF ABUSE, 2023.

²⁸ Gabcikovo-Nagymaros Case

اشاره کرد. قاضی پارا-آرانگورن، در همان پرونده، اظهار داشت که «اسلواکی نباید به مجارستان غرامت بپردازد. مگر اینکه سوءاستفاده آشکار از حقوق از جانب آن به وضوح اثبات شود» و اگرچه خود دیوان هرگز این اصل را به طور قطعی تأیید نکرده، اما نه خود و نه هیچ یک از اعضای آن، هرگز جایگاه سوءاستفاده از حقوق بین الملل را رد نکرده اند.^{۲۹}

آرمان جریان آزاد اطلاعات به معنای امکان جمع آوری، انتقال و انتشار آزادانه اخبار در هر مکان و زمان است و به عنوان یکی از عناصر مهم در ارتقای صلح و پیشرفت جهانی تلقی می شود (Wolfe, 1980, 249). در این چارچوب، یکی از معانی «سوءاستفاده از حقوق» اثر اعمال حق به طور زیان بار بر منافع جامعه است. این مفهوم در حقوق بین الملل نیز به عنوان یک اصل کلی یا بخشی از حقوق عرفی مورد توجه قرار گرفته است. (Byers, 2002: 389).

از طرف دیگر، حق دریافت اطلاعات و نشر آن، در اسناد مختلفی از جمله ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۱۹ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، بند ۱ ماده ۱۳ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر تصریح و بر ضوابط و محدودیت های آن نیز تصریح شده است. اصل برابری، اصل استفاده مسالمت آمیز از جریان آزاد اطلاعات، اصل عدم مداخله در امور داخلی دیگران و اصل ممنوعیت سوءاستفاده از حق از جمله مهمترین آنها است. (سعیدی و دیگران، ۱۴۰۱: ۳)

۱-۲- تأثیرگذاری سوءاستفاده از قدرت سیاسی در بازارهای مالی

باتوجه به تحول و تکامل بازارهای مالی در چند دهه اخیر، پدیده «سرایت مالی» به عنوان یکی از مکانیسم های اصلی انتقال شوک های اطلاعاتی و رفتاری در بازارهای جهانی اهمیت یافته است؛ به گونه ای که اختلال در یک بازار می تواند به سایر بازارها منتقل شده و موجب تغییرات هم زمان در نرخ ارز، قیمت سهام، طلا و انرژی گردد. این مکانیسم از طریق اثرات سرریز و بحران های مالی و در پی تعامل رفتار دولت ها، مؤسسات مالی و سرمایه گذاران قابل تبیین است (نوروزی فر و دیگران، ۱۳۹۸: ۲).

در این چارچوب، نقش اطلاعات و کانال های انتقال آن در تشدید یا مهار سرایت مالی برجسته شده است. با گسترش فضای سایبر و توسعه پلتفرم های دیجیتال، سرعت و دامنه انتشار اطلاعات افزایش یافته و در نتیجه، پلتفرم های رسانه های اجتماعی^{۳۰} نه تنها به عنوان واسطه های خنثی، بلکه به عنوان بازیگران مؤثر در شکل دهی به افکار و انتظارات بازار نیز مورد توجه قرار گرفته اند. این وضعیت، امکان اثرگذاری کنشگران سیاسی از طریق تولید یا هدایت اطلاعات را بر رفتار بازارها تقویت کرده است (Helberger, 2020: 842-843).

در سطح تجربی، اظهارنظرهای سیاسی و انتشار اخبار جهت دار می تواند موجب نوسانات کوتاه مدت در بازارهای مالی شود. در این میان، یکی از نمونه های برجسته، اثرگذاری اظهارنظرهای سیاسی رئیس جمهور وقت ایالات متحده، دونالد ترامپ، بر بازارهای مالی است. وی از طریق شبکه های اجتماعی، مواضع خود را نسبت به شرکت ها، سیاست های پولی و روابط تجاری اعلام می کند که این امر به تغییرات قابل توجه در بازده سهام و شاخص های بازار منجر شده است. این اثرات نه تنها در بازار سهام ایالات متحده^{۳۱} (Burggraf & Huynh, 2020: 1485-1488)، بلکه در بازارهای مالی اروپا^{۳۲} مشاهده شده و در مواردی با افزایش عدم قطعیت، رشد

²⁹ Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia), [1997] I.C.J. Rep. 7. At para. 22 (hereinafter Gabčíkovo-Nagymaros Case).

(https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/parties_publications/C8394/Claimants%27%20documents/CL%20-%20Exhibits/CL-0326.pdf)

³⁰ See: D. Lee, K. Hosanagar, H.S. Nair Advertising content and consumer engagement on social media: Evidence from Facebook Manag. Sci., 64 (2018), 5105-5131

³¹ See: C. Colonescu, The effects of Donald Trump's tweets on us financial and foreign exchange markets, Athens Journal of Business & Economics, 4(2018)

³² See: J. Klaus, C. Koser. Measuring Trump: the volfe index and its impact on european financial markets Financ. (Res. Lett., 2020)

حجم معاملات و افزایش نوسانات همراه بوده است.^{۳۳} پرونده^{۳۴} Trump-Ukraine Scandal and First Impeachment نیز به عنوان نمونه‌ای از اتهام سوءاستفاده از قدرت سیاسی در راستای منافع شخصی، بیانگر ارتباط میان قدرت سیاسی، اعتماد عمومی و ثبات بازارها است.^{۳۵} همچنین اثر این امر در بازارهای مالی چین^{۳۶} نیز قابل توجه می‌باشد. بویژه دوره جنگ تجاری چین و آمریکا و همه‌گیری کووید-۱۹، این اظهارنظرها از طریق تغییر انتظارات سرمایه‌گذاران، موجب انتقال نوسانات به بازارهای کالایی از جمله طلا به عنوان دارایی امن گردید.^{۳۷} در این میان، صنایع مالی و داروسازی بیشترین تأثیرپذیری را داشته‌اند، زیرا واکنش‌های ترامپ به عنوان نشانه‌ای از تغییر احتمالی در سیاست‌های تجاری، تعرفه‌ها و روابط اقتصادی دو کشور تلقی می‌شد.^{۳۸} این موارد نشان می‌دهد که اظهارنظرهای سیاسی، در بستر رسانه‌های دیجیتال و بازارهای به هم پیوسته مالی، می‌توانند فراتر از مرزهای ملی بر انتظارات سرمایه‌گذاران و ثبات بازارها اثرگذار باشند.

در سطح دوم، تأثیرگذاری اطلاعات سیاسی در حوزه ژئوپلیتیک انرژی قابل مشاهده است. سیاست‌ها و اظهارنظرهای مرتبط با تولید نفت و گاز، تحریم‌ها و روابط اقتصادی، به‌ویژه در مورد روسیه و سایر بازیگران اصلی بازار انرژی، بارها موجب نوسانات قابل توجه در قیمت نفت و گاز شده و رفتار سرمایه‌گذاران بین‌المللی را در جهت تغییر جریان سرمایه و افزایش فرصت‌های نوسان‌گیری^{۳۹} هدایت کرده است (Baumeister & Kilian, 2016:139-160).

در سطح سوم، تنش‌های ژئوپلیتیکی و امنیتی نیز به عنوان منبع مهم بی‌ثباتی بازارها عمل می‌کنند. به عنوان نمونه، در جریان تنش‌ها و درگیری‌های میان آمریکا و ایران بویژه جنگ رمضان، انتشار اخبار متناقض و اظهارات سیاسی دونالد ترامپ (اظهارات

³³ See: Peder Gjerstad, Peter Filip Meyn, Peter Molnár, Thomas Dowling Næss, Do President Trump's tweets affect financial markets?, Decision Support Systems 147(2021), access in: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167923621000877>

³⁴ United States. House of Representatives. H. Res. 755: Impeaching Donald J. Trump, President of the United States, for high crimes and misdemeanors. 116th Congress, 1st session. Washington, D.C.: Government Printing Office, 2019. <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/755>

³⁵ U.S. House of Representatives. The Trump-Ukraine Impeachment Inquiry Report. Washington, DC: U.S. Government Publishing Office, 2019./U.S. Senate. Proceedings of the United States Senate in the Impeachment Trial of President Donald John Trump. Washington, DC: U.S. Government Publishing Office, 2020./Fandos, Nicholas, and Michael S. Schmidt. "Trump Asked Ukraine's Leader to 'Do Us a Favor' in Phone Call Memo." The New York Times, September 25, 2019. Accessed May 9, 2026. <https://www.nytimes.com/2019/09/25/us/politics/trump-ukraine-transcript.html>

³⁶ See: S. Guo, Y. Jiao, Z. Xu, Trump's effect on the chinese stock market J. Asian Econ, 72(2021).

³⁷ Ibid.

³⁸ See: Renee Rui Chen, Xiao Xiao, Kun Chen, Jifan ren, Presidential Attack Risk, Journal of Global Information Management, 1(2023); Antonios Siganos, Trump's fake news and stock market returns, THE EUROPEAN JOURNAL OF FINANCE, 4(2025); Brans, H., and B. Scholtens. "Under his Thumb the Effect of President Donald Trump's Twitter Messages on the US Stock Market." PloS One 3(2020); Hemang Thakar, Brijesh Bhatt, Fake news detection: recent trends and challenges, Review Paper, 14(2024). (<https://www.sciencedirect.com/org/science/article/pii/S1062737523000549>)

^{۳۹} نوسانگیری (SwingSwing Trading) فرایند کسب سود از حرکات قیمت کوتاه‌مدت تا میان‌مدت است. در این فرایند معامله‌گران سعی می‌کنند نقاط حمایت یا مقاومت را شناسایی کنند و زمانی که روند مخالف پایان می‌یابد و روند غالب از سر گرفته می‌شود، وارد بازار می‌شوند.

متناقض درباره مذاکره و کاهش تنش با ایران و توثیق «مذاکرات سازنده» با واکنش سریع بازار نفت^{۴۰} و شاخص‌های سهام همراه بوده است^{۴۱} به‌گونه‌ای که تغییر در انتظارات نسبت به روند مذاکرات یا تشدید تنش‌ها، به نوسانات شدید در بازارهای انرژی و مالی منجر شده است.^{۴۲} این عملکرد ترامپ (Benton & Philips, 2020: 169-190) و الگوی رفتار سیاسی او^{۴۳} مبین رابطه مستقیم میان روایت سیاسی و رفتار بازار است. بویژه آنکه اظهارات متناقض وی درباره میزان بحران و وضعیت امنیت تنگه هرمز، با گزارش‌های امنیتی درباره اختلال در عبور نفتکش‌ها و افزایش تنش، تضادی میان واقعیت میدانی و روایت سیاسی بود که باعث واکنش بازار نفت و نوسانات شدید قیمتی شد و به‌عنوان نمونه‌ای از اثرگذاری سیاست بر انتظارات بازار و ایجاد فرصت‌های سوداگرانه مطرح گردید.^{۴۴} در واقع، اظهارات سیاسی می‌تواند به سرعت بازارهای مالی را بی‌ثبات کند، مدیریت ریسک را دشوار سازد و حتی یکپارچگی و ثبات

⁴⁰ See: Bloomberg Podcasts. "Oil Swings as Iran Rejects Ceasefire, Trump Reups Hormuz Demand." YouTube video, June 2025. Accessed May 9, 2026. <https://www.youtube.com/watch?v=HE0SjQWWsAI./Reuters>. "Key Remarks from Trump on Iran as Strait of Hormuz Opens." Reuters Connect, 2025. Accessed May 9, '026. (<https://www.reutersconnect.com/item/key-remarks-from-trump-on-iran-as-strait-of-hormuzopens/dGFnOnJldXRlcnMuY29tLDIwMjY6bmV3c21sX1ZBNjU1NTIzMDMyMDI2UIAx/dGFnOnJldXRlcnMuY29tLDIwMjY6bmV3c21sX0xWQTawNzY1NTUyMzAzMjAyNlJQMjQ>).

^{۴۱} نک: «توییت‌های بی‌سر و ته ترامپ؛ بازی با بازارهای جهانی و نوسان‌گیری»، تارنمای باشگاه خبرنگاران جوان، شماره خبر ۹۰۷۸۸۸۳، تاریخ انتشار ۱۴۰۵/۰۲/۰۲، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰.

⁴² See: Bloomberg, 'He Has the Market in a Chokehold': Stocks Swing as Trump Posts, Alexandra Semenova, April 25, 2026, (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2026-04-25/-he-has-the-market-in-a-chokehold-stocks-swing-as-trump-posts>)

⁴³ See: Lee B. X. The dangerous case of Donald Trump: 37 psychiatrists and mental health experts assess a president. (St. Martin's Press, 2019).

⁴³ See: Matthew M Yalch. Dimensions of pathological narcissism and intention to vote for Donald Trump, Editor: Peter Karl Jonason, PLOS One, 4(2021); Ludwig Wolff, Financial Anomalies In Social Media – Analyzing Potential , Effects of Donald Trump's Tweets on the 'tock Market, Supervisor: Thomas Fischer, Department of Economics, Lund University, 2019, 2. access in:

(<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9012527&fileId=9012533>)

⁴⁴ See: Reuters. "Trump Says Buying Iranian Oil Must Stop, Threatens Secondary Sanctions on Purchasers." Investing.com, May 2025. Accessed May 9, 2026.

<https://www.investing.com/news/world-news/trump-says-buying-iranian-oil-must-stop-threatens-secondary-sanctions-on-purchasers-4017714>.; Reuters. "Oil Surges after Renewed Iran Attack, Trump Demands Other Countries Help Secure Strait of Hormuz." Reuters Connect, 2025.

Accessed May 9, 2026. <https://www.reutersconnect.com/item/recent-oil-surges-after-renewed-iran-attack-trump-demands-other-countries-help-secure-strait-of-hormuz/dGFnOnJldXRlcnMuY29tLDIwMjY6bmV3c21sX1ZBMzk1ODE0MDMyMDI2UIAx/dGFnOnJldXRlcnMuY29tLDIwMjY6bmV3c21sX0xWQTawNjM5NTgxNDZMjAyNlJQMjQ>.; Reuters.

"Trump Signals US May Ease Iran Oil Sanction Enforcement to Help Rebuild Country." Investing.com, June 2025. Accessed May 9, 2026.

<https://www.investing.com/news/commodities-news/trump-signals-us-may-ease-iran-oil-sanction-enforcement-to-help-rebuild-country-4111515>

بازارهای بین‌المللی را تهدید کند.^{۴۵} ضمن آنکه، طبق نظریه انباشت اخبار بد^{۴۶}، پنهان‌سازی طولانی‌مدت اخبار منفی می‌تواند با افشای ناگهانی، به سقوط شدید سهام منجر شود (بحری ثالث و عبرتی، ۱۳۹۸: ۲۷۶).

در سطح چهارم، مسئله اعتبار و شفافیت داده‌های اقتصادی نیز اهمیت دارد. در برخی نظام‌ها، از جمله چین، تردید نسبت به صحت و شفافیت داده‌های رسمی اقتصادی می‌تواند منجر به شکل‌گیری انتظارات نادرست در میان سرمایه‌گذاران و ایجاد انحراف در ارزیابی وضعیت واقعی اقتصاد شود (Koch-Weser, 2013: 4-5).

مجموع این شواهد نشان می‌دهد که اطلاعات، از یک ابزار صرف اطلاع‌رسانی، به یک ابزار اثرگذار در تخصیص منابع و شکل‌دهی به رفتار بازار تبدیل شده است. در نتیجه، سوءاستفاده از قدرت سیاسی در تولید، هدایت یا دستکاری اطلاعات می‌تواند موجب ایجاد نوسانات مصنوعی، بی‌ثباتی بازار و انتقال ناعادلانه ثروت گردد. این وضعیت، به‌ویژه در بستر فضای دیجیتال و پلتفرم‌های آنلاین، تشدید شده و پاسخگویی و کنترل فراملی را با چالش مواجه ساخته است. بر این اساس، در صورت تکرار، گستردگی و اثرگذاری سیستماتیک چنین رفتارهایی، این پدیده می‌تواند در چارچوب بحث سوءاستفاده از قدرت با آثار فراملی منجر به مسئولیت بین‌المللی گردد. از این رو، ضرورت تقویت چارچوب‌های نظارتی، شفافیت اطلاعاتی و تدوین قواعد هماهنگ بین‌المللی برای حفظ ثبات بازارهای مالی و اعتماد عمومی بیش از پیش آشکار می‌شود.

۱/۳. ممنوعیت سوءاستفاده از قدرت در حقوق بین‌الملل

منع سوءاستفاده از قدرت در حقوق بین‌الملل، به‌عنوان قاعده‌ای برخاسته از اصل حسن نیت^{۴۷} و انصاف^{۴۸}، ناظر بر این است که حقوق و صلاحیت‌های دولت‌ها نباید به‌گونه‌ای اعمال شوند که از هدف اصلی خود منحرف شده یا به دیگران آسیب برسانند^{۴۹}. بر این اساس، حقوق و اختیارات دولت‌ها مطلق تلقی نمی‌شود و اعمال آن‌ها باید در چارچوب معقول، صادقانه و منطبق با اهداف حقوق بین‌الملل صورت گیرد.

رویه قضایی و اسناد بین‌المللی، این اصل به‌صورت تدریجی و پراکنده مورد پذیرش قرار گرفته است. دادگاه‌ها در پرونده‌هایی مانند Trail Smelter، دعاوی مربوط به حقوق اتباع آمریکا در مراکش و نیز قضیه Shrimp-Turtle در چارچوب سازمان تجارت جهانی، بر کنترل نحوه اعمال حقوق و لزوم پرهیز از رفتارهای غیرمنطقی یا سوءاستفاده‌آمیز تأکید کرده‌اند.^{۵۰} همچنین اسنادی نظیر ماده ۲(۲) منشور ملل متحد درباره اجرای تعهدات با حسن نیت، ماده ۳۸(۱)(ج) اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری درباره اصول کلی حقوقی، ماده ۱۷ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، ماده ۵(۱) میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده ۵۴ منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا و ماده ۳۰۰ کنوانسیون حقوق دریاها، به‌طور مستقیم یا ضمنی بر منع استفاده انحرافی و زیان‌بار از حقوق تأکید کرده‌اند.

اصل سوءاستفاده از حق، میان وجود حق و نحوه اعمال آن تمایز قائل می‌شود و استفاده خودسرانه، غیرمنطقی یا زیان‌بار از حقوق را محدود می‌سازد. بر این اساس، این اصل دارای چند ویژگی اساسی است: نخست، استفاده از حق با سوءنیت برای اضرار به دیگران

^{۴۵} در این زمینه ن.ک: تارنمای دنیای اقتصاد، «نوسانات کم‌سابقه بازار بعد از یک توئیت/ ترامپ سود برد؟»، شماره خبر: ۴۲۶۰۶۰۱، ۱۴۰۵/۰۱/۱۵، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰

^{۴۶} Bad News Hoarding Theory

^{۴۷} The Principle of Good Faith

^{۴۸} The Principle of Equity

^{۴۹} See: Kiss, Alexandre. Abuse of Rights, Max Planck Encyclopedias of International Law, Oxford public international law, (<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1371?d=%2F10.1093%2Fflaw%3Aepil%2F9780199231690%2Fflaw-9780199231690-e1371&p=emailAg4%2FGyxLY1t72&print>)

^{۵۰} Ibid.

یا فرار از قانون، حتی بدون نقض صریح حقوق طرف مقابل، ممنوع است. دوم، در مواردی که اعمال حق بر تعهدات پذیرفته شده اثر می‌گذارد، باید به صورت معقول و با حسن نیت انجام شود تا تعادل منافع حفظ گردد. سوم، اعمال حق باید صادقانه، منطقی و مطابق روح قانون و با توجه به منافع دیگران صورت گیرد؛ بنابراین این اصل در نهایت ناظر بر محدودسازی نحوه اعمال حقوق است.^{۵۱}

اگرچه اصل منع سوءاستفاده از حق در حقوق بین‌الملل عمومی هنوز به صورت کاملاً یکپارچه تثبیت نشده، اما به عنوان یکی از جلوه‌های اصل حسن نیت و انصاف، به تدریج جایگاه مهمی در محدودسازی اعمال خودسرانه قدرت و کنترل استفاده انحرافی از حقوق پیدا کرده است.

۲- امکان سنجی مسئولیت کیفری بین‌المللی ناشی از اخلال در بازارهای مالی از طریق سوءاستفاده از قدرت سیاسی در فضای سایبری

توسعه اصل اطمینان از عدم بی‌کیفرمانی مرتکبان جرایم بین‌المللی چه در معنای خاص آن (جنایات چهارگانه مندرج در اساسنامه رم) و چه در مفهوم موسّع آن یعنی جرایم فراملی، منعکس‌کننده نگرانی و خواست جامعه جهانی در مقابله با این جرایم و پیشگیری از آن‌ها به طور نظام‌مند و هماهنگ از سوی کشورهای مختلف است. از این رو، با توسعه دامنه جرایم فراملی و با توجه به تصریح بند سوم ماده ۲۲ اساسنامه رم مبنی بر امکان شناسایی مستقل رفتارهای مجرمانه بر اساس حقوق بین‌الملل، شاهد توسعه قلمرو موضوعی حقوق کیفری بین‌المللی بوده ایم.^{۵۲}

این تحولات در بستر جهانی شدن و گسترش بازارهای مالی دیجیتال، سوءاستفاده از قدرت را از یک مسئله صرفاً داخلی به پدیده‌ای فراملی با آثار اقتصادی و امنیتی تبدیل کرده است. در این چارچوب، رفتارهایی نظیر دستکاری بازار، انتشار اطلاعات گمراه‌کننده و بهره‌برداری از اطلاعات محرمانه با هدف تحصیل منافع نامشروع شخصی یا گروهی، می‌تواند به بی‌ثباتی بازارها، تضعیف شفافیت اقتصادی و اختلال در اعتماد عمومی منجر شود. توسعه فضای سایبری و سرعت انتقال اطلاعات نیز دامنه و شدت این آثار را افزایش داده و در غیاب چارچوب‌های الزام‌آور بین‌المللی، زمینه دشواری پاسخگویی و شکل‌گیری نوعی مصونیت عملی را فراهم کرده است. از این رو، بررسی امکان شناسایی مسئولیت کیفری بین‌المللی در قبال این رفتارها، در راستای تقویت شفافیت، پاسخگویی و ثبات اقتصادی اهمیت فزاینده‌ای یافته است.

در حقوق بین‌الملل، مسئولیت بین‌المللی عموماً ناشی از نقض تعهدات بین‌المللی و ارتکاب اعمال نامشروع تلقی می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۳: ۱۷۳). اهمیت این مفهوم زمانی برجسته‌تر می‌شود که اقدامات دولت‌ها یا مقامات سیاسی، آثار گسترده اقتصادی و فراملی بر بازارهای مالی و سرمایه‌گذاران بر جای گذارد. در چنین شرایطی، این پرسش مطرح می‌شود که آیا سوءاستفاده از قدرت سیاسی در بستر فضای سایبری و بازارهای مالی دیجیتال، می‌تواند در چارچوب حقوق کیفری بین‌المللی مورد شناسایی و پیگرد قرار گیرد یا خیر. بر این اساس، این بخش به بررسی مبانی و ظرفیت‌های حقوق کیفری بین‌المللی در شناسایی مسئولیت ناشی از سوءاستفاده از قدرت در حوزه مورد بحث می‌پردازد.

^{۵۱} نک: عباسعلی کدخدایی و محمدرضا محمدی، «سوءاستفاده از حق و فرایند در پرتو رویه دیوان بین‌المللی دادگستری»، پژوهش حقوق عمومی، (مقاله آماده انتشار)، انتشار آنلاین از ۳ بهمن ۱۴۰۲. قابل دسترسی در:

https://qjpl.atu.ac.ir/article_16853.html

^{۵۲} در خصوص تعریف محدود و سنتی حقوق جزای بین‌الملل (Droit pénal international) و مرزهای سنتی آن با حقوق بین‌الملل کیفری (Droit international pénal) و رنگ باختن این تفکیک زیر چتر رشته حقوق کیفری بین‌المللی (Droit pénal international / International Criminal Law) ن. ک: علی خالقی، جستارهایی از حقوق جزای بین‌الملل، تهران، انتشارات شهردانش، ۴ (۱۳۹۷)، صص ۱۶ و ۱۶۳؛ سیدعلی آزمایش، «زمینه‌های حقوق جزایی بین‌المللی در قانونگذاری ایران»، نشریه مؤسسه حقوق تطبیقی، ۳ (۱۳۵۶)، صص ۱۰۱ و ۱۰۶؛ مهدی مؤمنی، حقوق بین‌الملل کیفری، تهران: انتشارات شهر دانش، ۳ (۱۳۹۷) آلفونس مولیفو، استقلال دیوان کیفری بین‌المللی در تنگنای صخره و سنگ، ترجمه عاطفه شیخ اسلامی و دیگران، تهران: انتشارات امجد، (۱۴۰۳)، و نیز محمد فرجی، «منطقه‌ای سازی عدالت کیفری»، رساله دکتری، ب.ر، بهزاد رضوی فرد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی (۱۳۹۸)، ص. ۴۸.

۱-۲- مبانی حقوق کیفری بین‌المللی در شناسایی مسئولیت کیفری در قبال اخلاص در بازارهای مالی با سوءاستفاده از نفوذ سیاسی در فضای سایبری

جنايات بين‌المللی، برخلاف جرایم عادی، صرفاً بر مبنای حقوق داخلی دولت‌ها تعریف و جرم‌انگاری نمی‌شوند، بلکه از مبانی حقوقی موجود در حقوق بین‌الملل نیز برخوردارند و به دلیل شدت نقض ارزش‌ها و منافع اساسی جامعه بین‌المللی، در زمره شدیدترین نقض‌های حقوق بین‌الملل قرار می‌گیرند. از این منظر، شدت جرم، نقض شدید قواعد و ارزش‌های بنیادین بین‌المللی و ارتباط آن با منافع و ارزش‌های جامعه جهانی از مهم‌ترین شاخص‌های شناسایی جنايات بين‌المللی به شمار می‌رود؛ چنان‌که نسل‌کشی، جنايات عليه بشریت، جنايات جنگی و جنايت تجاوز نمونه‌های اصلی این دسته از جرایم‌اند، هرچند حقوق کیفری بین‌المللی را نمی‌توان به این مصادیق محدود دانست. ویژگی دیگر این جنايات آن است که جرم‌انگاری آن‌ها ممکن است بر مبنای حقوقی متعدد استوار باشد و قواعد مربوط به آن‌ها از منابع مختلف حقوق بین‌الملل، از جمله معاهدات، حقوق بین‌الملل عرفی، اصول کلی حقوق و در موارد خاص، قطعنامه‌های قانون‌ساز شورای امنیت ناشی شود. در عین حال، توسعه قلمرو جرم‌انگاری بین‌المللی با محدودیت مهم اصل قانونی بودن مواجه است؛ به این معنا که پیش از انتساب مسئولیت کیفری، باید مبنای حقوقی روشن و قابل دسترسی برای جرم وجود داشته باشد و مقررات کیفری نیز برای شخص قابل پیش‌بینی باشد. در نظام دیوان کیفری بین‌المللی، این اصل اقتضا می‌کند که جرم در صلاحیت موضوعی دیوان قرار داشته و مقررات کیفری ماهوی آن دارای سابقه معتبر در حقوق بین‌الملل باشد. همچنین، اصل تفسیر مضیق و تفسیر به نفع متهم، در کنار منع گسترش تعریف جرم از طریق قیاس، از تضمین‌های مهم اصل قانونی بودن در حقوق کیفری بین‌المللی محسوب می‌شوند. بنابراین، جرم‌انگاری جنايات بين‌المللی از یک سو تابع شدت و اهمیت نقض ارزش‌های بنیادین جامعه بین‌المللی و از سوی دیگر مقید به وجود مبنای حقوقی معتبر و رعایت تضمین‌های ناشی از اصل قانونی بودن است.^{۵۳}

از این رو، شناسایی مسئولیت ناشی از سوءاستفاده از نفوذ سیاسی در حقوق بین‌الملل، مستلزم تبیین مبانی نظری و حقوقی حاکم بر پاسخگویی مقامات دولتی است. حقوق کیفری بین‌المللی با تأکید بر عدم مطلق بودن اختیارات حاکمیتی و ضرورت پایبندی به قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل، درصدد جلوگیری از تبدیل صلاحیت‌های عمومی به ابزاری برای نقض گسترده حقوق و منافع عمومی است. در این چارچوب، اصولی همچون حسن نیت و مسئولیت کیفری فردی، از مهم‌ترین مبانی حقوقی در امکان انتساب مسئولیت بین‌المللی ناشی از سوءاستفاده از نفوذ سیاسی به شمار می‌روند.

الف. اصل حسن نیت به عنوان مبنای محدودسازی اعمال قدرت سیاسی در حقوق بین‌الملل

اصل حسن نیت از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل است که دولت‌ها را به اعمال صادقانه، منصفانه و مشروع صلاحیت‌ها و تعهدات خود و پرهیز از سوءاستفاده از قدرت ملزم می‌کند. این اصل مبنای قواعدی همچون وفای به عهد، استاپل و منع سوءاستفاده از حق بوده و در کنار معاهدات، رویه قضایی و دکترین حقوق بین‌الملل جایگاه مهمی دارد. (الهویی نظری و محمدی، ۱۳۹۴: ۹۹-۱۰۰) اسنادی مانند منشور ملل متحد و کنوانسیون وین ۱۹۶۹ نیز بر اجرای تعهدات با حسن نیت تأکید دارند. در نتیجه، در حقوق بین‌الملل علاوه بر ظاهر اقدامات، هدف، نیت و شیوه اعمال صلاحیت دولت‌ها نیز در ارزیابی مشروعیت رفتار آن‌ها اهمیت اساسی دارد.

دیوان بین‌المللی دادگستری، حسن نیت را از اصول اساسی حقوق بین‌الملل دانسته و آن را در اعمال حقوق و اختیارات حاکمیتی نیز جاری می‌داند. سوءاستفاده از حق زمانی محقق می‌شود که حقی عمداً برای هدفی غیر از هدف اصلی آن اعمال شده و موجب زیان به دیگران گردد؛ رفتاری که بر پایه اصل حسن نیت ممنوع است، هرچند اثبات سوءنیت در مراجع قضایی دشوار می‌باشد (الهویی نظری و محمدی، ۱۳۹۴: ۱۱۳). از این رو، هیچ دولت یا مقامی نمی‌تواند از اختیارات قانونی خود به گونه‌ای استفاده کند که منجر به نقض حقوق بنیادین انسان‌ها یا بی‌اثر شدن اهداف حقوق بین‌الملل شود.

^{۵۳} ترج آینارسن، مفهوم جرایم جهانی در حقوق بین‌الملل، ترجمه فریدون جعفری، بروکسل: Torkel Opsahl Academic Epublisher، ۲۰۲۳، صص. ۶۸-۷۴ و ۱۰۷-۱۲۰. دسترس‌پذیر در: (<http://www.toaep.org/ps-pdf/14-farsi>)

در مسئولیت کیفری بین‌المللی، اصل حسن نیت می‌تواند معیار تشخیص سوءاستفاده از قدرت باشد. اگر مقام عمومی از اختیارات ظاهراً قانونی برای سرکوب یا تبعیض گسترده استفاده کند، این امر می‌تواند نشانه سوءنیت و استفاده نامشروع از قدرت تلقی شده و حتی موجب مسئولیت بین‌المللی گردد. این اصل میان اعمال مشروع حاکمیت و استفاده سرکوبگرانه از قدرت تمایز ایجاد می‌کند.

ب. اصل مسئولیت کیفری فردی؛ مبنای پاسخگویی بین‌المللی مقامات سیاسی

یکی از تحولات مهم حقوق کیفری بین‌المللی، فردی شدن مسئولیت کیفری، تبدیل آن به یک اصل و به رسمیت شناختن آن است (زمانی، ۱۳۹۵: ۱۴). بر این اساس، تنها اشخاص حقیقی موضوع مسئولیت کیفری بین‌المللی هستند و افراد، بدون توجه به مقام رسمی یا سیاسی خود، ممکن است به دلیل مشارکت در برنامه‌ریزی، دستور، ارتکاب یا تسهیل جرایم بین‌المللی، مسئول شناخته شوند. منشور نورنبرگ و توکیو و نیز اساسنامه و رویه دادگاه‌های یوگسلاوی سابق و رواندا بر شخصی بودن مسئولیت کیفری، عدم مصونیت مقامات رسمی، مسئولیت فرماندهان و بی‌اثر بودن دستور مافوق در رفع مسئولیت کیفری تأکید کرده‌اند.^{۵۴} اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی نیز در ماده ۲۵ مقرر می‌دارد که دیوان نسبت به اشخاص حقیقی صلاحیت دارد و ماده ۲۷ نیز به صراحت اعلام می‌کند که سمت رسمی، از جمله مقام دولتی یا نظامی، مانع اعمال صلاحیت کیفری نیست و هیچ‌گونه مصونیتی در برابر تعقیب کیفری ایجاد نمی‌کند.

اصل مسئولیت کیفری فردی نشان می‌دهد که اعمال قدرت دولتی، در صورت نقض جدی قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل، می‌تواند به مسئولیت مستقیم اشخاص منجر شود. در این چارچوب، اصل حسن نیت نیز دولت‌ها و مقامات عمومی را از استفاده انحرافی و زیان‌بار از اختیارات سیاسی و اقتصادی منع می‌کند. از این رو، در مواردی که استفاده آگاهانه از ابزارهای سیاسی، رسانه‌ای یا مالی، به اخلاص گسترده در ثبات اقتصادی، آسیب شدید به منافع عمومی یا ایجاد آثار فراملی منجر شود، امکان بررسی این رفتارها در پرتو مبنای مسئولیت بین‌المللی و ظرفیت‌های حقوق کیفری بین‌المللی قابل طرح خواهد بود.

۲-۲- ظرفیت‌های حقوق کیفری بین‌المللی در شناسایی مسئولیت کیفری در قبال اخلاص در بازارهای مالی با سوءاستفاده از قدرت در فضای سایبری

اخلاص در بازارهای مالی از طریق سوءاستفاده از قدرت سیاسی در فضای سایبری، می‌تواند در برخی موارد با اشکالی از فساد، سوءاستفاده از موقعیت رسمی و بهره‌برداری انحرافی از اختیارات عمومی در راستای تحصیل منافع نامشروع شخصی یا گروهی مرتبط باشد (Graycar, 2014: 215). تحولات حقوق کیفری بین‌المللی نشان می‌دهد که جامعه بین‌المللی به تدریج در جهت گسترش پاسخگویی مقامات دولتی و محدودسازی اعمال خودسرانه قدرت حرکت کرده است. شناسایی مسئولیت کیفری فردی، تقویت سازکارهای قضایی بین‌المللی و توسعه تدریجی پاسخگویی نسبت به برخی رفتارهای فراملی، ظرفیت‌هایی را فراهم کرده‌اند که بر اساس آن‌ها می‌توان بعضی مصادیق شدید و سازمان‌یافته سوءاستفاده از قدرت را، در صورت انطباق با عناصر لازم، در چارچوب حقوق کیفری بین‌المللی مورد بررسی قرار داد.

۲-۲-۱ - انطباق رفتار اخلاص در بازارهای مالی با سوءاستفاده از قدرت در فضای سایبری با جرایم مقرر در اساسنامه رم فرماندهان نظامی و مقامات ارشد غیرنظامی، از جمله سیاستمداران، ممکن است تحت شرایطی به دلیل سوءاستفاده از موقعیت قدرت خود در رابطه با ارتکاب جنایات بین‌المللی مسئول شناخته شوند.^{۵۵} جنایات جنگی نیاز به وضعیت درگیری دارند، در حالی که جنایات علیه بشریت و نسل‌کشی می‌توانند هم در زمان صلح و هم در زمان جنگ رخ دهند. اشکال کیفری دخالت، شامل رفتارهایی از جمله ارتکاب و دستور چنین جنایاتی است (Hildering, 2007: 15). در حقیقت هیچ فرمانده نظامی یا غیرنظامی نمی‌تواند با تکیه

⁵⁴ Prosecutor v. Tadić, ICTY (Appeals Chamber, 1995)/Prosecutor v. Akayesu, ICTR (1998)/Prosecutor v. Kambanda, ICTR (1998)

^{۵۵} نک: محمدرضا برزگر، بهمن ساعدی و حسین آقایی جنت مکان. «تحلیل اعمال دکتترین مسئولیت مافوق غیرنظامی بر مبنای رویه قضایی بین‌المللی» مطالعات حقوق عمومی، ۱ (۱۴۰۲).

بر مسئولیت‌های ملی، از مسئولیت‌های شخصی یا بین‌المللی شانه خالی کند. (عامری سیاهوئی، ۱۴۰۳: ۶۷). این امر در ماده ۲۸ اساسنامه رم مورد تصریح قرار گرفته است.

سوءاستفاده از قدرت و موقعیت، در صورتی که به تداوم درگیری و تهدید امنیت انسانی منجر شود، می‌تواند در چارچوب جنایات بین‌المللی مطرح گردد. در این میان، مفهوم «جنایت علیه بشریت» از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا ناظر بر اعمال غیرانسانی گسترده یا نظام‌مند در چارچوب سیاست دولتی یا سازمانی علیه جمعیت غیرنظامی بدون محدودیت در قبال گروه خاص است. بر اساس ماده ۷ اساسنامه رم، عنصر اساسی این جرم وجود حمله گسترده و استفاده ساختاریافته از قدرت در تحقق اهداف مجرمانه است.

از میان مصادیق ذکر شده در ماده ۷ اساسنامه رم، قسمت دوم از بند ۲ «نابودسازی» که شامل تحمیل عمدی اوضاع و احوال زندگی می‌باشد که به شکل حساب‌شده و به قصد نابود سازی بخشی از جمعیت بشری صورت گیرد و نیز بند آخر نیز (سایر اعمال غیر انسانی با درد ورنج مشابه) صرفنظر از انتقاداتی از جمله نقض ممنوعیت توسل به قیاس^{۶۶} (ماده ۲۲(۲)) (Schabas, 2010: 409)، در این زمینه قابل توجه است. یک بحث مهم، دامنه عبارت «سایر اعمال غیر انسانی» است با این مناقشه که آیا این بند در مقام صدور مجوز برای تعریف جرایم جدید در دایره صلاحیت دیوان است؟ در قضیه کاتانگا^{۶۷}، دیوان در چارچوب ماده ۲۲ تصدیق نمود که نباید جرایم جدید را با توسل به قیاس تعیین و تعریف کرد یا جرایم را به وضعیتی گسترش داد که تهیه‌کنندگان اساسنامه رم قصد آن را نداشته‌اند. کار اولیه قضات، تفسیر و اعمال اساسنامه است و در هیچ وضعیتی حق ایجاد جرایم جدید را ندارند و ماده ۲۲(۲) اساسنامه در ارتباط با تضمین‌های تفسیر مضیق تنها در وضعیت‌های دارای ابهام قابل اعمال است و باید تنها بعد از تلاش نافرجام در تفسیر متأثر از اصل حسن نیت و مطابق با قاعده کلی در کنوانسیون ۱۹۶۷ وین به آن اتکاء نمود (پیری و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۶۱). در این خصوص و در جمع با ممنوعیت تصریح شده در ماده ۲۲(۲) چنانچه این مورد (سایر اعمال غیر انسانی) محدود به تبیین مصادیق مفهوم تعیین شده توسط قاعده معتبر کیفری باشند، اساساً اصل جرم بودن از قبل مشخص شده و تنها در باب تشخیص مصداق، قاضی وارد عمل می‌شود (مؤمنی، ۱۳۹۵: ۱۶۵). در واقع سایر اعمال غیر انسانی باید واجد دو عنصر مشابهت با سایر بندهای قبلی و همراه با قصد وارد آوردن درد و رنج شدید یا آسیب جدی به جسم یا روان افراد در تحقق این بند باشد. قسمت ۲ از ماده ۷ (۱) (k) سند عناصر اختصاصی جرم^{۶۸} نیز بر این موضوع تصریح کرده است که «چنین عملی از نظر ماهیت مشابه هر عمل دیگری باشد که در بند ۱ ماده ۷ اساسنامه به آن اشاره شده است».

همچنین، جنایت علیه بشریت ماهیتاً با سوءاستفاده ساختاری از قدرت و بهره‌گیری هدفمند از سازکارهای رسمی یا غیررسمی برای اعمال سرکوب و آسیب گسترده مرتبط است و از این رو، یکی از منسجم‌ترین الگوهای شناسایی مسئولیت کیفری در حقوق کیفری بین‌المللی به شمار می‌رود. با این حال، درباره انطباق رفتار موضوع این پژوهش با این جرم، ابهاماتی وجود دارد؛ از جمله اینکه آیا سوءاستفاده از قدرت برای اخلال در بازارهای مالی و کسب منفعت از نوسانات اقتصادی را می‌توان مصداق تحمیل عمدی شرایط زیان‌بار علیه بخشی از جمعیت یا در قالب «سایر اعمال غیرانسانی» موضوع جنایت علیه بشریت، به‌ویژه در صورت ورود آسیب‌های شدید اقتصادی و روانی، مورد تحلیل قرار داد یا خیر.

آنچه بدو به نظر می‌رسد این است که امکان انطباق رفتارهای مبتنی بر سوءاستفاده از قدرت سیاسی در حوزه‌های اقتصادی، با عنوان «جنایت علیه بشریت» محل تردید جدی است و حتی در فرض برخورداری از ماهیت نظام‌مند و سازمان‌یافته، واجد عناصر تشکیل‌دهنده جنایت علیه بشریت نیستند؛ زیرا این جرم اساساً ناظر بر «حمله گسترده یا نظام‌مند علیه جمعیت غیرنظامی»^{۶۹} است و با هدف یا نتیجه ایراد آسیب شدید فیزیکی یا روانی تحقق می‌یابد. بر این اساس، اگر مقامی سیاسی، در قالب ساختار قدرت

^{۶۶} نک: مهدی مؤمنی، «اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها در دادرسی‌های کیفری بین‌المللی»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، ۵۵ (۱۳۹۵).

^{۵۷} The Prosecutor v. Germain Katanga (<https://www.icc-cpi.int/drc/katanga>)

^{۵۸} Elements of Crimes

^{۵۹} «a widespread or systematic attack directed against any civilian population»

رسمی یا در تعامل با حلقه‌های نزدیک به خود، اقدام به انتشار اطلاعات گمراه‌کننده اقتصادی یا جهت‌دهی به انتظارات بازار به منظور کسب منافع شخصی یا گروهی نماید، چنین رفتاری معمولاً ذیل عناوینی مانند سوءاستفاده از مقام، فساد اداری یا معاملات مبتنی بر اطلاعات نهانی قابل بررسی است. در این زمینه، حتی اگر چنین اقدامات در سطح کلان و به صورت مستمر صورت گیرد، ماهیت آن همچنان اقتصادی-مالی باقی می‌ماند و مستقیماً متوجه جسم یا حیثیت انسانی جمعیت غیرنظامی نمی‌شود.

اما برای پاسخ دقیق تر به پرسش بالا توجه به چند نکته ضروری است:

۱. حمله؛ ماده ۷ در مقام تعریف جنایت علیه بشریت از اصطلاح «Attack» استفاده کرده است. گرچه معنای مصطلح آن، حمله نظامی را به ذهن متبادر می‌کند اما بند ۳ ماده ۷ سند عناصر اختصاصی جرم مقرر داشته که حمله علیه یک جمعیت غیرنظامی به معنای یک روند رفتاری است که شامل ارتکاب مکرر اعمال مذکور در ماده ۷ اساسنامه علیه هر جمعیت غیرنظامی، طبق یا در پیشبرد سیاست یک دولت یا سازمان برای ارتکاب چنین حمله‌ای باشد. این اعمال لزوماً حمله نظامی محسوب نمی‌شوند. «سیاست ارتکاب چنین حمله‌ای»^{۶۰} مستلزم آن است که دولت یا سازمان به طور فعال چنین حمله‌ای را علیه یک جمعیت غیرنظامی ترویج یا تشویق کند. درواقع، حمله در چارچوب ماده ۷ اساسنامه برخلاف ماده ۸، نیاز به وضعیت مخاصمات نداشته و الزاماً یک عملیات نظامی یا رزمی نیست، بلکه یک «خط مشی یا الگوی رفتاری» است که شامل ارتکاب مکرر اعمالی مثل قتل، شکنجه یا تحمیل عمدی اوضاع و احوال زندگی به قصد نابود سازی بخشی از جمعیت بشری بوده و واجد مفهومی گسترده و اجتماعی است (Rodrigue Tchobo, 2022: 3-7).

۲. طبق اساسنامه، یک عنصر کلیدی در تحقق این جرم «نظام‌مندی، سازمان‌یافتگی و گستردگی» اقدامات است که نشان می‌دهد اقدامات لازم، صرفاً رفتارهای پراکنده افراد نیست و باید واجد ویژگی گستردگی و نظام‌مند بودن باشد و از این رو، محصول استفاده هدفمند از قدرت ساختاری نیز می‌تواند باشد. بویژه آنکه ساختار متشکله جنایت علیه بشریت، مسئولیت را از سطح فردی صرف فراتر برده و به سطح «استفاده سازمان‌یافته از قدرت» پیوند می‌زند. در واقع، در جمع با ماده ۲۵ اساسنامه زمانی که نهادهای رسمی یا ساختارهای شبه‌دولتی از ظرفیت‌های اداری، نظامی یا امنیتی خود برای اعمال خشونت گسترده علیه یک جمعیت استفاده می‌کنند، مسئولیت کیفری نه تنها متوجه عاملان مستقیم، بلکه متوجه آمران، طراحان و سیاست‌گذاران نیز خواهد بود.

۳. در خصوص ارزیابی مشارکت و آگاهی لازم در یک حمله گسترده یا سیستماتیک علیه یک جمعیت غیرنظامی در تحقق جنایت علیه بشریت نیز بند ۲ سند اختصاصی جرایم اذعان دارد که این اصطلاح نباید به گونه‌ای تفسیر شود که مستلزم اثبات این باشد که مرتکب از تمام ویژگی‌های حمله یا جزئیات دقیق طرح یا سیاست دولت یا سازمان آگاه باشد. در مورد یک حمله گسترده یا سیستماتیک نوظهور علیه یک جمعیت غیرنظامی، این بند نشان می‌دهد که این عنصر ذهنی در صورتی محقق می‌شود که مرتکب قصد ادامه چنین حمله‌ای را داشته باشد.

۴. از منظر تحلیلی، میان جنایت علیه بشریت که ناظر بر حمایت از کرامت انسانی و تمامیت جسمی و روانی افراد در مقیاس گسترده است، و رفتارهای مبتنی بر سوءاستفاده از قدرت در انتشار اطلاعات برای منفعت شخصی و اخلاص در بازارهای مالی تفاوت بنیادین وجود دارد. مورد دوم بیشتر نظم اقتصادی، حقوق مالکیت و اعتماد عمومی در بازار را هدف قرار می‌دهد. بنابراین، نبود آسیب مستقیم به انسان‌ها به عنوان هدف جرم، مانع اصلی انطباق این رفتارها با تعریف جنایت علیه بشریت است. با این حال، در ادبیات نظری حقوق بین‌الملل این پرسش مطرح می‌شود که آیا در صورت بروز آثار غیرمستقیم و فاجعه‌بار مانند فروپاشی معیشت یا بحران‌های اجتماعی ناشی از سیاست‌های اقتصادی سوءاستفاده‌گرانه، می‌توان مفهوم آسیب گسترده به جمعیت غیرنظامی را توسعه داد یا خیر. این مناقشات در خصوص انطباق تحریم‌های اقتصادی با جنایات بین‌المللی^{۶۱} رفتار نابودسازی ذیل جنایت علیه

^{۶۰} «A State or organizational policy to commit such attack»

^{۶۱} نک: سیدقاسم زمانی، حسین فرحی، و آرامش شهپازی، «تحریم‌های یکجانبه علیه ایران از منظر حقوق بین‌المللی کیفری: جنایت علیه بشریت؟»، پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۷ (۱۳۹۵).

بشریت و یا نسل‌کشی اقتصادی به‌عنوان جرم فراملی و اخلاقی گسترده در قلمرو نظام اقتصادی^{۶۲} با در نظر گرفتن ارکان متشکله جرم نسل‌کشی مندرج در ماده ۲ کنوانسیون پیشگیری و مجازات نسل‌کشی و ماده ۶ اساسنامه رم مطرح گشته است.

درواقع، اگر اقدامات اقتصادی عمده‌اً دسترسی مردم به نیازهای اساسی را مختل کرده و به‌صورت قابل پیش‌بینی موجب فروپاشی معیشت عمومی، نقض جدی حق حیات و حقوق اقتصادی - اجتماعی، و تحمیل آگاهانه رنج بر جمعیت غیرنظامی شوند، ممکن است از سطح صرف فشار سیاسی یا اقتصادی فراتر رفته و به «حمله گسترده یا سازمان‌یافته علیه جمعیت غیرنظامی» نزدیک شوند. از این‌رو، جنایات علیه بشریت صرفاً به خشونت فیزیکی محدود نبوده و آسیب ساختاری و سیستماتیک به اقتصاد و معیشت مردم نیز، در صورت ایجاد رنج شدید انسانی، می‌تواند واجد وصف کیفری بین‌المللی و در شرایط استثنایی منطبق با مفهوم حمله علیه غیرنظامیان باشد، مشروط بر اثبات عنصر آگاهی، گستردگی و سازمان‌یافتگی رفتار (Bali and Rana, 2021: 495-508).

۵. بحث دیگر احراز عنصر روانی یعنی قصد نابودسازی بخشی از جمعیت است. صرف هدف‌گیری منافع شخصی یا گروهی برای تحقق این جرم کافی نیست و وجود قصد آگاهانه برای ایجاد یا تحمیل شرایط زندگی به‌منظور نابودی جمعیت، ضروری است؛ درواقع، بدون قصد نابودی فیزیکی، تخریب آگاهانه شرایط زندگی و معیشت مردم می‌تواند در شرایطی مصداق جنایت علیه بشریت باشد (Bali and Rana, 2021: 495-508).

البته در این میان توجه به ساختار بازارهای مالی مدرن ضروری است. زیرا این ساختار به گونه‌ای است که کسب سود، اغلب با زیان سایر فعالان همراه است؛ این پدیده ناشی از سازکار طبیعی بازار، تفاوت سطح آگاهی بازیگران، رفتارهای معاملاتی و مدیریت ریسک است و به تنهایی نمی‌تواند قصد نابودسازی یا هدف‌گیری جمعیت را نشان دهد یا دست‌کم اثبات آن را دشوار می‌کند. این امر به همراه فقدان رویه قضایی مستقیم بین‌المللی در این زمینه، بر پیچیدگی انطباق رفتار مذکور با جنایت علیه بشریت می‌افزاید.

۲-۲-۲- سایر ظرفیت‌های حقوق کیفری بین‌المللی در شناسایی مسئولیت کیفری در قبال اخلال در بازارهای مالی با سوءاستفاده از قدرت در فضای سایبری

در صورتی که رفتار مذکور به دلیل تفسیر مضیق قوانین و محدودیت‌های ماده ۲۲ اساسنامه رم در صلاحیت دیوان قرار نگیرند، می‌توان با استناد به بند ۳ همان ماده، آن را در زمره جرایم بین‌المللی خارج از صلاحیت دیوان مورد توجه قرار داد و از طریق اصل صلاحیت جهانی^{۶۳}، زمینه پاسخگویی مرتکبان و مقابله با بی‌کیفرمانی ناشی از سوءاستفاده از قدرت و اخلال در بازارهای مالی را فراهم کرد.

اما شناسایی مسئولیت کیفری بین‌المللی در قبال سوءاستفاده از قدرت در اخلال در بازارهای مالی مستلزم تعیین عناصر این رفتار به‌عنوان یک جرم بین‌المللی است. رکن مادی آن شامل بهره‌گیری از قدرت سیاسی از طریق اقداماتی مانند انتشار اطلاعات نادرست، استفاده نامشروع از اطلاعات محرمانه، سیاست‌گذاری ناعادلانه یا سوءاستفاده از اختیارات نظارتی در جهت منافع شخصی یا گروهی برای ایجاد نوسان و اختلال در بازار است. این رفتار باید ماهیت گسترده یا نظام‌مند داشته باشد و به اخلال جدی در ثبات و شفافیت بازارهای مالی منجر شود؛ امری که اخلال در روند بازارهای مالی (سقوط بخش‌هایی از بازار و در مقابل صعود بازارهای مورد نظر) از طریق انتشار اطلاعات و اخبار مرتبط است. رکن روانی نیز مستلزم آگاهی مرتکب از نادرست یا محرمانه بودن اطلاعات و استفاده عمدی از آن‌ها برای بهره‌برداری سیاسی-اقتصادی و اثرگذاری آن در بازارهای مالی است. برای اجتناب از چالش انطباق رکن روانی رفتار مجرمانه مذکور با قصد نابودسازی جنایت علیه بشریت و با در نظر گرفتن عواقب اخلال در بازارهای مالی، می‌توان این رفتار را مطلق تلقی نمود و صرف قصد اخلال در بازارهای مالی با سوءاستفاده از قدرت سیاسی و اطلاعاتی و لزوم احراز سوءنیت عام در تحقق آن، رکن روانی را تعریف نمود.

^{۶۲} نک: پیمان نمایان و نجات امیری. «شناسایی و کشف جرم اخلال گسترده بین‌المللی در نظام اقتصادی کشورها در نظام حقوق بین‌الملل معاصر و مرزهای جنوب سودان»، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۲ (۱۴۰۰).

^{۶۳} Universal Jurisdiction

تدوین ارکان حقوقی می‌تواند پایه‌ای برای جرم‌انگاری رفتارهای زیان‌بار اقتصادی-سیاسی در سطح بین‌المللی باشد و مطالعه ماهیت، اشکال و آثار این جرایم، همراه با شناسایی مجرم، هدف و وسعت خسارات، امکان ایجاد سازکارهای پیشگیری و تعیین معیارهای قصد در ارتکاب جرم را فراهم می‌کند. با این حال، مسئولیت کیفری بین‌المللی در سوءاستفاده از قدرت سیاسی بر بازارهای مالی هنوز کامل مشخص نیست و با موانع جدی مواجه است، هرچند گرایش به پاسخگویی مقامات رو به افزایش است. این امر در کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا) نیز مورد توجه قرار گرفته است. طبق ماده ۸ این سند، دولت‌های عضو باید برای مقابله با فساد، اصولی مانند یکپارچگی، صداقت و مسئولیت‌پذیری را در میان مقامات دولتی تقویت کنند و در نظام حقوقی خود سازکارهایی برای ارتقای رفتار صحیح، آبرومندانه و کارآمد در انجام وظایف عمومی ایجاد و اجرا نمایند. همچنین بر اساس مواد ۱۹ و ۲۰ دولت‌های عضو باید با هدف مقابله با فساد و تضمین پاسخگویی مقامات عمومی، سوءاستفاده عمدی مقامات دولتی از جایگاه و وظایف خود برای کسب منفعت نامشروع را جرم‌انگاری کرده و همچنین افزایش غیرقابل توجیه و چشمگیر دارایی مقامات دولتی که با درآمد قانونی آن‌ها قابل توضیح نباشد را جرم کیفری در نظر بگیرند. ضمن آنکه بند ۳ ماده ۴۸ نیز تأکید می‌کند که دولت‌های عضو باید در حد توان برای همکاری در مقابله با جرایمی که با استفاده از فناوری‌های نوین ارتکاب می‌یابند، اقدام کنند تا امکان مقابله مؤثر با اشکال جدید و پیچیده فساد فراهم گردد.

نتیجه‌گیری

سوءاستفاده از قدرت سیاسی، اداری و اطلاعاتی در بازارهای مالی نه تنها به نفع گروه‌های محدودی عمل می‌کند، بلکه آثار ساختاری قابل توجهی بر شفافیت، عدالت و کارایی نظام مالی جهانی دارد. بررسی رویه‌های ملی و منطقه‌ای، از جمله مقررات اتحادیه اروپا و پرونده‌های مربوط به اطلاعات نهانی در ایالات متحده، نشان می‌دهد که دسترسی به موقعیت‌های اداری و نظارتی می‌تواند به صورت نظام‌مند زمینه‌ساز جرم‌گیری، کسب منفعت اقتصادی و بهره‌برداری مالی را فراهم کرده و موجب اختلال در شفافیت و عدالت بازار شود. این امر بیانگر آن است که رفتارهای اقتصادی - سیاسی زیان‌بار، حتی در چارچوب اختیارات قانونی ظاهری، می‌توانند پیامدهایی فراتر از سطح ملی داشته و در صورت گسترش، با مسئولیت کیفری بین‌المللی مرتبط گردند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که فقدان تعریف دقیق و مستقل از مفهوم سوءاستفاده از قدرت موجب شده مرز میان اعمال حاکمیتی مشروع و رفتارهای نامشروع مبهم باقی بماند، به‌ویژه از آن جهت که بسیاری از اقدامات مقامات رسمی در ظاهر در چارچوب اختیارات قانونی، سیاست‌گذاری عمومی یا اطلاع‌رسانی به عموم انجام می‌شود. همچنین، اثبات سوءنیت و قصد سوءاستفاده در سطح بین‌المللی بویژه قصد نابودسازی در این حوزه با دشواری‌های جدی مواجه است. خطر سیاسی شدن فرآیند جرم‌انگاری، به‌خصوص در موارد مرتبط با تصمیمات حاکمیتی، چالش دیگری است که می‌تواند مشروعیت و بی‌طرفی نظام کیفری بین‌المللی را تحت تأثیر قرار دهد. نبود رویه قضایی ثابت در سطح بین‌المللی نیز بر پیچیدگی انطباق رفتار مذکور با جنایت علیه بشریت افزوده است.

با وجود موانع و چالش‌های مذکور، ضروری است جامعه بین‌المللی حساسیت ویژه‌ای نسبت به شناسایی مسئولیت کیفری بین‌المللی برای سوءاستفاده از قدرت سیاسی در تأثیرگذاری بر بازارهای مالی به نفع فرد یا گروه خاص، به‌عنوان رفتاری با آثار فرامرزی و ابعاد بین‌المللی، اعمال کند. تقویت شفافیت و گزارشگری مالی مقامات و نهادهای نظارتی، توجه بیشتر به ظرفیت‌های کنوانسیون مریدا در مبارزه با فساد و ایجاد سازکارهای مستقل پاسخگویی بین‌المللی، تعیین معیارهای روشن برای اثبات سوءنیت در

تصمیمات سیاسی-اقتصادی، و گسترش همکاری و تبادل اطلاعات میان نهادهای ملی و بین‌المللی می‌تواند به شناسایی، پیشگیری و پیگرد مؤثر این رفتارها کمک کرده و با کاهش خطر سیاسی شدن روندها، زمینه‌ساز توسعه قواعد کیفری بین‌المللی در مواجهه با رفتارهای اقتصادی-سیاسی مخاطره شود.

منابع

الف) منابع فارسی

کتاب‌ها

- آینارسن، ترج، «مفهوم جرایم جهانی در حقوق بین‌الملل»، ترجمه فریدون جعفری، بروکسل: Torkel Opsahl Academic Epublisher, (۲۰۲۳). (<http://www.toaep.org/ps-pdf/14-farsi>)

- مولیفو، آلفونس. «استقلال دیوان کیفری بین‌المللی در تنگنای صخره و سنگ»، ترجمه عاطفه شیخ اسلامی و دیگران، تهران: انتشارات امجد (۱۴۰۳).

مقالات

- الهویی نظری، حمید و محمدی، عقیل. «تحلیل ابعاد اصل حسن‌نیت در حقوق بین‌الملل در پرتو رویه قضایی»، مجله حقوقی بین‌المللی. ۵۳ (۱۳۹۴).

- بحری ثالث، جمال و عبرتی، محمدرضا، «اثر ارتباطات سیاسی بر خطر سقوط قیمت سهام با تأکید بر رقابت بازار محصول در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، دانش سرمایه‌گذاری، ۸ (۱۳۹۸).

- برزگر، محمدرضا، ساعدی، بهمن و آقایی جنت مکان، حسین. «تحلیل اعمال دکتین مسئولیت مافوق غیرنظامی بر مبنای رویه قضایی بین‌المللی»، مطالعات حقوق عمومی، ۱ (۱۴۰۲).

- پیری، حیدر، قاری سیدفاطمی، سیدمجمد و محمودی، سیدهادی، «کاربست استدلال قیاسی در نظام حقوق کیفری بین‌المللی»، پژوهش حقوق کیفری، ۹ (۱۴۰۰).

- حیدرقلی‌زاده، جعفر، جلالی، محمود و رئیسی، لیلا، «تحریم‌های یکجانبه مصداق تروریسم اقتصادی در حقوق بین‌الملل»، مطالعات حقوق عمومی، ۵۵ (۱۴۰۴).

- ذاکر حسین، محمدهادی، «تعقیب تحریم‌های اقتصادی به‌عنوان جنایت علیه بشریت»، مطالعات حقوق عمومی، ۵۱ (۱۴۰۰).
- زمانی، قاسم. «واگرایی و همگرایی «مسئولیت کیفری فردی» و «مسئولیت بین‌المللی دولت»: تأملی در اوراق پرونده جنگ شیمیایی عراق علیه ایران»، پژوهش حقوق عمومی، ۵۵ (۱۳۹۵).

- حمیدرضا سرشار و باری جی بابین، «مطالعه ای اقتباسی از سواد رسانه ای اروپا: تاثیر اخبار شبکه مجازی بر بازاریابی سهام و بازار سرمایه»، مدیریت بازاریابی هوشمند، ۱ (۱۴۰۲).

- سعیدی، مازیار، راعی، مسعود و عطریان، فرامرز، «تجزیه و تحلیل منع سوءاستفاده از حق در جریان آزاد اطلاعات از منظر نظام بین‌الملل حقوق بشر»، اخلاق زیستی، ۱۲ (۱۴۰۱).

- عین‌آبادی، جواد و طالبی، ایمان، «تحلیل کاربرد و پذیرش ارز دیجیتال در بازارهای مالی ایران (با تمرکز بر بازار بورس)»، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۹۷ (۱۴۰۳).

- عامری سیاهوئی، فاطمه، «مسئولیت کیفری فرماندهان و مقامات مافوق در حقوق بین‌الملل کیفری»، حقوق جزای بین‌الملل، ۲ (۱۴۰۳).

- عباس‌زاده، مهدی و شمیری، زینب، «هستی‌شناسی فضای سایبر؛ ماهیت و مختصات»، پژوهش‌های مابعدالطبیعه، ۷ (۱۴۰۲).

- کدخدایی، عباسعلی و محمدی، محمدرضا، «سوءاستفاده از حق و فرآیند در پرتو رویه دیوان بین‌المللی دادگستری»، پژوهش حقوق عمومی، ۱۴۰۲.

- مؤمنی، مؤمنی. «اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها در دادرسی‌های کیفری بین‌المللی»، مجله حقوقی بین‌المللی، ۵۵ (۱۳۹۵).

- نمایان، پیمان و امیری، نجات، «شناسایی و کشف جرم اخلاص گسترده بین‌المللی در نظام اقتصادی کشورها»، مطالعات حقوق بشر اسلامی، ۱۰ (۱۴۰۰).

- نوروزی‌فر، طاهره، فتاحی، شهرام و سهیلی، کیومرث، «اثر تحریم بر میزان وابستگی بازار نفت و بازار مالی (رویکرد وابستگی اکستریمال)»، مدل‌سازی اقتصادی، ۱۳ (۱۳۹۸).

تارنماها

- «توییت‌های بی سر و ته ترامپ؛ بازی با بازارهای جهانی و نوسان‌گیری»، باشگاه خبرنگاران جوان، تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۰۲، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰ (<https://www.yjc.ir/news/9078883>)
- «نوسانات کم‌سابقه بازار بعد از یک توییت/ ترامپ سود برد؟»، دنیای اقتصاد، تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۱۵، تاریخ آخرین دسترسی: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰ (<https://donya-e-eqtesad.com>)

ب) منابع خارجی

Books

- Dahl, Robert. “The Concept of Power.” In *Political Power: A Reader in Theory And Research*, edited by Roderick Bell, David V. Edwards, and R. Harrison Wagner.)Free Press,1969).
- Lee, B. X. *The Dangerous Case of Donald Trump: 37 Psychiatrists and Mental Health Experts Assess a President* (New York: St. Martin’s Press, 2019).
- Mandelstam, Nadezhda. *Hope Against Hope: A Memoir of Life in Stalinist Russia* (New York: Viking, 2014).
- Schabas, W. (2010). *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, (Oxford University Press (2010).
- Short, Philip. *Pol Pot: Anatomy of a Nightmare* (London: Vintage, 2004).

Articles

- Akerlof, G. A.” The market for “lemons”: Quality uncertainty and the market mechanism”. In *Uncertainty in economics* (pp. 235-251): (Academic Press,(1987).
- Allyson L. Benton and Andrew Q. Philips. Does the DonaldTrump Really Matter to Financial Markets?, *American Journal of Political Science*. 1(2020).
- Bâli, Aslı & Rana,Aziz. “Economic Sanctions, International Law, and Crimes Against Humanity: Venezuela’s ICC Referral,” *American Journal of International Law* , 3 (2021).
- Benton, Allyson L. and Philips, Andrew Q., “Does the Donald Trump Really Matter to Financial Markets?”, *American Journal of Political Science* 64 (2020).
- Brans, H. and Scholtens, B., “Under His Thumb: The Effect of President Donald Trump’s Twitter Messages on the US Stock Market”, *PLOS ONE* 15 (2020).
- Burggraf, T., Fendel, R., and Huynh, T. L. D., “Political News and Stock Prices: Evidence from Trump’s Trade War”, *Applied Economics Letters* 27 (2020).
- Byers,-Michael , *Abuse of Rights:An Old Principle, A New Age*,MCGILL LAW JOURNAL / REVUE DE DROIT DE MCGILL,14(2002).
- Chen, Renee Rui, Xiao, Xiao, Chen, Kun, and Ren, Jifan, “Presidential Attack Risk”, *Journal of Global Information Management* 31 (2023).
- Colonescu, C., “The Effects of Donald Trump’s Tweets on US Financial and Foreign Exchange Markets”, *Athens Journal of Business & Economics* 4 (2018).
- Finneman, T., and R. Thomas. “A Family of Falsehoods: Deception, Media Hoaxes, and Fake News.” *Newspaper Research Journal* ,3(2018).
- Gjerstad, Peder; Meyn, Peter Filip; Molnár, Peter; and Næss, Thomas Dowling, “Do President Trump’s Tweets Affect Financial Markets?”, *Decision Support Systems* 147 (2021).
- Graycar,Adam.(Edited by Mangai Natarajan) .*International Crime and Justice*, (Cambridge University Press, (2014).
- Guo, S., Jiao, Y., and Xu, Z., “Trump’s Effect on the Chinese Stock Market”, *Journal of Asian Economics* 72 (2021).
- Hale, Ryan, “The Influence of Political Uncertainty on Financial Markets During U.S. Elections”, *Finance Undergraduate Honors Theses* (2025).
- Hemang Thakar, Brijesh Bhatt, *Fake news detection: recent trends and challenges*, Review Paper, 14(2024) .
- Helberger, Natali, “The Political Power of Platforms: How Current Attempts to Regulate Misinformation Amplify Opinion Power”, *Digital Journalism* 8 (2020).
- Hilferding,Antoinette, ‘International criminal responsibility for abuse of power?’, *Journal on Science and World Affairs*, 1(2007).
- Klaus, J. and Koser, C., “Measuring Trump: The VolFefe Index and Its Impact on European Financial Markets”, *Financial Research Letters* (2020).

- Jacob N. Koch-Weser, The Reliability of China's Economic Data: An Analysis of National Output, U.S.-China Economic and Security Review Commission Staff Research Project, (2013).
- Lee, B. X., The Dangerous Case of Donald Trump: 37 Psychiatrists and Mental Health Experts Assess a President (2019).
- Renee Rui Chen, Xiao Xiao, Kun Chen, Jifan ren, Presidential Attack Risk, Journal of Global Information Management, 1(2023).
- Rodrigue Tchobo, Denakpon Luc. "War Crimes and the Concept of 'Attack' under the Rome Statute of ICC: Ntaganda Case," International Humanitarian and Operational Law Review 1,1 (2022).
- Wolff, Ludwig, "Financial Anomalies in Social Media – Analyzing Potential Effects of Donald Trump's Tweets on the Stock Market", (2019).
- Wolfe, Thomas R, A NEW INTERNATIONAL INFORMATION ORDER: THE DEVELOPING WORLD AND THE FREE FLOW OF INFORMATION CONTROVERSY, Syracuse Journal of International Law and Commerce, 1 (1980).
- Yalch, Matthew M., "Dimensions of Pathological Narcissism and Intention to Vote for Donald Trump", PLOS ONE 16 (2021).

Theses & Dissertations

- Baptista, Pereira Sofia, The Impact of the Market Abuse Directive on Illegal Insider Trading: An Empirical Examination on Three Southern European Stock Markets, Master's Dissertation in Finance, University of Porto (2021).
- Hale, Ryan, The Influence of Political Uncertainty on Financial Markets During U.S. Elections, Finance Undergraduate Honors Theses (2025).

Websites

- "Trump's fake news and stock market returns", The European Journal of Finance, Date of publication: N/A (2025), Date of last access: 20 May 2026 (<https://doi.org/10.1080/1351847X.2024.2395927>)
- "Measuring Trump: the VolFefe index and its impact on European financial markets", Financial Research Letters, Date of publication: N/A (2020), Date of last access: 20 May 2026 (<https://www.sciencedirect.com>)
- "Do President Trump's tweets affect financial markets?", Decision Support Systems, Date of publication: N/A (2021), Date of last access: 20 May 2026 (<https://www.sciencedirect.com>)
- "Presidential Attack Risk", Journal of Global Information Management, Date of publication: N/A (2023), Date of last access: 20 May 2026 (<https://www.sciencedirect.com>)
- "The Reliability of China's Economic Data: An Analysis of National Output", U.S.-China Economic and Security Review Commission, Date of publication: N/A (2013), Date of last access: 20 May 2026 (<https://www.uscc.gov>)
- "Financial anomalies in social media – analyzing potential effects of Donald Trump's tweets on the stock market", Lund University Publications, Date of publication: N/A (2019), Date of last access: 20 May 2026 (<https://lup.lub.lu.se>)